

QILIMAT E AZERBAJXHANIT

Thurja e qilimave është një nga llojet më të lashta të arteve dhe zejeve të Azerbajxhanit. Të dhënat arkeologjike të mbledhura në territorin e Azerbajxhanit si dhe veprat letrare dëshmojnë se arti i turjes së qilimave të Azerbajxhanit e ka origjinën në antikitetin shumë të hershëm.

Qilimat dhe sende të lidhura me qilimat të prodhuar në Azerbajxhan permenden në mënyrë të përsëritur në shumë libra historikë, letërsi klasike dhe folklor.

Një qilim azerbajxhanas përfshin të gjithë ngjyrat e natyrës azerbajxhanase - blu të qiellit dhe gjelbërimin e pyjeve, hije e thella në shpatet e maleve dhe bardhësinë e majave të mbuluara me dëborë. Shkelqimi

magjik i ngjyrave të qilimave kanë thithur shkëlqimin rubin të farave të shegës dhe dritën e artë të ftoit, bakrit të shafranit dhe nuancave vjollce të rrushit. Një përbërje e pashtershme modelesh, fluturimi i imagjinatës krijuese dhe aftësi e madhe – kjo është një karakteristikë e shkurtër e një qilimi azerbajxhanas.

Sipas materialeve arkeologjike dhe dokumenteve të shkruara,thurja e qilimave në Azerbajxhan ishte përhapur tashmë në epokën e bronzit. Kjo përmendej në veprat e Herodotit, Klaudit Elian, Ksenofonit dhe historianëve të tjerë të lashtë. Nën Dinastinë Sassanid (shekujt III - VII) arti i qilimave në Azerbajxhan kaloi nëpër një fazë tjetër të zhvillimit - u shfaqën qilima të mrekullueshëm

Qilim Shejh Safi. Tabriz. 1539. Londër, Muzeu Victoria dhe Albert.

*Tapeti Borchaly. Gazak. Shekulli i 19.
Koleksioni privat. Gjermania. Essen.*

nga fjetet e mëndafshit, arit dhe argjendit. Prodhimi i qilimave të thurur me fije ari dhe argjendi dhe të zbukuruara me xhevahire mori karakter tradicional në shekujt XVI - XVII. Qilimat e mëndafshit azerbajxhanas adhuroheshin në epokën «Kitabi Dede Korkud». Në shekujt XIII -XIV Azerbajxhani eksportoi një numër të madh qilimash dhe prodhimesh të lidhur me tapetet në vendet e huaja.

Thurja e qilimave është një traditë familjare e

Tapeti "Goja". Karabak. shekulli i 18-të. Mynih, Galeria e Qilimave

trashëguar gojarisht dhe nëpërmjet praktikës dhe bërja e tapeteve dhe qilimave ishte një profesion vetëm i grave. Në të kaluarën, çdo vajzë duhej të mësonte artin e thurjes së qilimave, dhe qilimat që thurte u bënë pjesë e pajës së saj. Tradicionalisht, burrat qethnin delet në pranverë dhe vjeshtë, ndërsa gratë mblidhnin lende ngjyuese dhe turrnin dhe lyenin fjetet e leshit në pranverë, verë dhe vjeshtë.

Qilimat azerbajxhanas mund të klasifikohen sipas veçorive të tyre teknike si me thekë dhe pa thekë. Qilimat pa thekë janë të lidhur me periudhën e hershme të zhvillimit të artit të thurjes. Qilimat pa thekë klasifikohen

Tapeti Goja. Karabak. shekulli i 18-të. Muzeu i tekstilit. Uashington.

sipas stilit të thurjes, strukturës së përbërjes, pasurisë së zbukurimeve dhe ngjyrosjes. Ka 8 lloje bazë - paletas, dzhejim, lady, kilim, shedde, verni, zili, sumakh.

Ka 7 shkolla të mëdha të thurjes së qilimave të dalluara nga modelet, përbërja, paleta e ngjyrave dhe teknikat, në Azerbajxhan: Quba, Baku, Shirvan, Ganja, Gazakh, Karabakh dhe Tabriz. Le të shqyrtojmë çdo shkollë veç e veç:

1. Zbukurimet e tapetit Quba përmbajnë motive lulesh të stiluara, ndonjëherë motive kafshësh që përbëhen nga modele gjeometrike.

2. Qilimat Baku dallojnë nga butësia më e madhe, intensiteti i ngjyrës, origjinaliteti i elementeve të artit dhe një delikatesë modelesh. Midis zbukurimeve mbizotërojnë ovalet e formës gjeometrike, elemente bimesh dhe lulesh të harkuara. Paleta e ngjyrave të hapësirave të ndërmjetme të qilimave Baku përbëhet kryesisht nga bluja e thellë dhe më rrallë nga e kuqja dhe e verdha.

3. Modelet e pasura dhe komplekse të përbërjes së qilimave Shirvan janë të njohura që nga Mesjeta. Deri në shekujt 14 - 15 këto qilima u himnizuan nga artistët evropianë.

4. Ganja ka qenë e famshme si qendra e pëlhurave të mëndafshit dhe leshit, qilimave të mëndafshit. Punishte të veçanta për thurjen e qilimave kanë punuar në Ganja, e cila konsiderohej si qendra e prodhimit të qilimave me cilësi të lartë për shumë shekuj.

5. Duke përdorur vetëm disa ngjyra përfaqësuesit e shkollave më specializuara krijojnë paleta harmonike. Modelet e qilimave Ganja dhe Gazakh tërhoqën vëmendjen e artistëve evropianë të Mesjetës.

6. Shumë të popullarizuara në Karabakh janë 5 komplete qilimash – «gyabe» të përshtatura me brendësitë e shtëpisë. Qilimat e Karabakut kanë paletën më të pasur të ngjyrave, e cila pasqyron nuancat më delikate të ngjyrave të natyrës Karabakh. Sipas traditave të kahershme sfondi në hapësirat e ndërmjetme të qilimave azerbajxhanas është i mbushur me të kuqe. Boja e përdorur për qilimat nxirret jo vetëm nga bimët, por edhe nga insektet, më e popullorja prej të cilave është kochineal.

7. Shkolla Tabriz është më e lashta dhe më e njohura në Azerbajxhan. Në shekujt XI -XII pothuajse po lulëzonte. Në shekujt XIII - XIV ajo fitoi tipare të artit në miniaturë tabriz, dhe në shekujt XVI - XVII arriti nivelin më të lartë të zhvillimit. Qilimat e ngjeshur dhe pa thekë karakteristike të kësaj shkolle

*Qilima Khilya -Afshan. Baku. Shekulli i 19.
Dyqan antike. Londra.*

*Tapeti Gollu Chichi. Guba. 1830.
Koleksion privat. Bernën.*

Namazlyg (qilim i lutjes). Tabriz, shekulli i 16-të. Muzeu i Pallatit Topkapi, Stamboll.

dallohen nga zbukurimet, harmonia e ngjyrave, shumëllojshmëria e ornamenteve.

Në Azerbajxhan, qilimat përdoren për të zbukuar shtëpinë dhe për të mbajtur një rëndësi kulturore si një traditë familjare e trashëguar me gojë dhe me praktikë, dhe janë të lidhura me jetën e përditshme dhe zakonet e popullit azerbajxhanas. Arti folklorik azerbajxhanas, veçanërisht thurja e qilimave, ka qenë subjekt i vëmendjes nga qeveria për të ruajtur, studiuar, promovuar dhe zhvilluar traditat e thurjes së qilimave të popullit azerbajxhanas. Një ligj i quajtur «Mbi mbrojtjen dhe zhvillimin e artit të qilimave të Azerbajxhanit» u miratua në dhjetor 2004, agjensia përgjegjëse «Azerkhalcha» u krijua në maj 2016. Dita e thurjes së qilimave filloi të festohej më 5 maj. Një ndërtesë e re moderne për «Muzeu i Tapetit të Azerbajxhanit»- e cila u projektua nga arkitekti austriak Franz Janz në formën e një qilimi të mbështjellë u hap në vitin 2014. Përveç kësaj, u miratua një program shtetëror mbi «Mbrojtjen dhe zhvillimin e artit të qilimave në Republikën e Azerbajxhanit

2018–2022» me qëllim krijimin e furnizimit me lëndë të parë për këtë industri, përmirësimin e infrastrukturës për thurjen e qilimave, mbështetjen e hapjes së vendeve të reja të punës, kryerjen e specializimeve të kualifikuara të personelit në fushën e thurjes së qilimave, përpunimit të leshit, prodhimi i fijeve të leshit dhe mëndafshit, dhe fabrikat e përpunimit që përdoren për ngjyrosjen dhe prodhimin e bojërave.

Në nëntor 2010, tapeti azerbajxhanas u shpall kryevepër e trashëgimisë së paprekshme nga UNESCO.

Qilimat azerbajxhanas janë mozaikë magjepsës modelesh dhe ngjyrash të lidhura me simbolikë historike, filozofike dhe natyrore. Qilimat kanë qenë në qendër të kulturës azerbajxhanase për mijëvjeçarë të tërë dhe gjatë kohës së «Rrugës së Mëndafshit» ata ishin shumë të çmuar për ngjyrat, modelet dhe cilësinë e tyre të gjallë dhe tregtoheshin kudo. Ato përshkruhen në veprat e artit evropian. Sot ato mund të gjenden në muzetë më prestigjioze, koleksionet private dhe qëndrat e ankandeve të botës. ✨

Tapeti Damghaly. Gazak. Shekulli i 19. Koleksioni privat i Josef V. McMillan.